

In Brazilië, het grootste katholieke land ter wereld, vindt een religieuze verschuiving plaats. De groei van de evangelische kerken is al jaren een feit. De *Igreja Universal do Reino de Deus* springt het meest in het oog en weet miljoenen Braziliaanse gelovigen aan zich te binden. De ambities gaan echter verder. De kerk heeft zich in meer dan tachtig landen gevestigd. Ook in Nederland. Hoop en rijkdom staan in het vooruitzicht. Maar voor niets gaat de zon op.

Tekst: Rob Burkhard

DE WERELDWIJDE OPKOMST VAN EEN BRAZILIAANSE PINKSTERKERK

Een kerk die hoop

Het is zaterdagochtend in de Borneostraat in Amsterdam-Oost. Voor de ingang van nummer 40 schuifelt een handjevol mensen heen en weer. Boven de deur staan de letters UKGR: Universele Kerk van Gods Rijk. Het geheel ziet er onbeduidend uit. Toch gaat achter deze letters een wereld schuil. Het gebouw aan de Borneostraat is een van de zes Nederlandse vestigingen van de machtige Braziliaanse *Igreja Universal do Reino de Deus*, en een van de duizenden vestigingen die deze kerk over de wereld heeft.

Uithoeken

Vergeleken bij het aantal aanhangers in Brazilië is de aanhang in Nederland en Europa zeer bescheiden. Maar hoe anders is de situatie in de rest van Zuid-Amerika. Of in christelijk Afrika, waar samen met Jehova's getuigen en Adventisten massaal gestreden wordt om de gunst van de weifelende katholieke. En met succes. In de meest verrassende uithoeken zijn vestigingen

van de Universele Kerk te vinden.

Grondlegger van de Universele Kerk is de Braziliaanse bisschop Edir Macedo. In 1977 begon hij in een kleine loods in São Paulo met het organiseren van kerkdiensten. Al gauw groeide de wettelijke dienst uit tot een evenement waar meer dan vijftienhonderd mensen aan deelnamen. Tegenwoordig staat de kerk voor miljoenen gelovigen in Brazilië. Volgens de meest voorzichtige schattingen van het Braziliaanse ISER (Landelijk Instituut van Religieuze Studies) gaat het om twee miljoen gelovigen. Volgens de Universele Kerk in Brazilië zijn het er al ruim acht miljoen. Hoe sterk de kerk en de rest van de wereld vertegenwoordigd is, is moeilijk te schatten. Daarover laat de Universele Kerk zich niet uit.

Op zich is er niets bijzonders aan een sterk groeiende evangelische kerk in Brazilië. Naar Amerikaans voorbeeld ontstonden sinds het begin van de twintigste eeuw in Brazilië verschillende pentecostale kerken, oftewel

pinksterkerken. Veel van deze kerken waren en zijn nog steeds succesvol. Steeds meer Brazilianen zien in de evangelische kerk het vredelievende alternatief voor een door geweld geteisterde samenleving en het is een feit dat de pinksterkerken veel jongeren uit de criminaliteit weten te krijgen. Wat de Universele Kerk echter onderscheidt van de oudere pinksterkerken is het feit dat het accent sterk ligt op het streven naar financiële welvaart en de overtuiging dat het geloof alle dagelijkse problemen kan oplossen. Daarmee wordt in Brazilië de Universele Kerk gezien als de eerste zogenaamde neo-pentecostale kerk. Wie leeft volgens het evangelische geloof, zal beloofd worden. Hier en nu. In dit leven.

Hoop als oplossing

Het is niet voor niets dat de Universele Kerk haar grootste successen boekt onder de arme lagen van de bevolking. Hier spreken dit

verkoopt

In Rio de Janeiro staat de grootste tempel van de Universele Kerk met plaats voor twaalfduizend mensen. ■ foto's Rob Burkhard

soort beloften tot de verbeelding. Hier zijn de problemen groot en de behoeften concreet. De Universele Kerk benoemt letterlijk de problemen die heersen. Armoede, ziekte, kinderen die in de drugshandel of prostitutie belanden, alcoholisme.

In de Braziliaanse sloppenwijken, die afgesneden zijn van de reguliere samenleving en alle gangbare vormen van hulpverlening, vinden de mensen elkaar. Ze horen de voorganger praten over hún situatie, over hún misère. Ze horen de voorganger roepen wat ze eraan kunnen doen, en samen met de andere volgelingen roepen ze met hem mee. Ze zingen en met zijn allen doneren ze geld, in het geloof dat het hen ook weer wat zal opleveren. Want niets is voor niets in deze wereld. Dat vindt zelfs God.

De diensten lijken een louterende werking te hebben, want vrijwel zonder uitzondering gaan de mensen na afloop opgetogen en druk pratend naar huis. Dit is ook waar de voorstanders

op wijzen. Alleen al door het bieden van hoop gaat het de mensen beter. Ze steken weer energie in hun leven.

Strategie

Zonder uitzondering, ook in Nederland, begint de Universele Kerk met het openen van kerkgemeenschappen in de armere wijken. In de Braziliaanse steden zijn dat de 'favelas', de sloppenwijken. Huisvesting is goedkoop en de potentiële aanhang is groot.

Als tweede stap wordt ingezet op centralere locaties in de steden. Of er worden totaal nieuwe tempels uit de grond gestampt. In Rio de Janeiro staat de grootste tempel van de Universele Kerk. De monsterconstructie biedt plaats aan twaalfduizend mensen. Er zijn evangelische boek- en cd-winkels gevestigd en zelfs een Bob's hamburgerrestaurant.

Voor veel Brazilianen is het moeilijk te geloven dat een kerkorganisatie waarin zo veel geld omgaat alleen op een bete-

re wereld uit zou zijn. De volgelingen zijn echter trots op hun kerkgebouw. "Dankzij mijn geld zitten we op mooie stoelen en hebben we airconditioning", zegt Daniel Cabral, een jonge gelovige. Het is zijn antwoord op de vraag of de afdracht van tien procent van het salaris aan de kerk niet wat veel is voor de gemiddelde Braziliaan. Natuurlijk biedt het aanzien als je meer geeft. Tijdens een dienst worden als eerste de mensen naar voren geroepen die een hoog bedrag schenken. "Als je echt gelooft in God hoef je niet bang zijn om geld te geven", zegt de voorganger. Later is het de beurt aan de mensen die minder kunnen spenderen. "Vou prosperar", zingen de kerkgangers in koor. "Ik zal rijk worden." Het serieuze werk volgt echter pas aan het einde van de dienst. Na een lange, emotionele preek worden enveloppen klaargelegd. Drie weken hebben de mensen de tijd om na te denken welke gift ze in de enveloppen zullen doen. "Misschien wil je honderdduizend

reais geven, of vijftigduizend.” De voorganger noemt de bedragen zonder blikken of blozen. “Als God gelooft in de oprechtheid van jouw schenking, dan zullen jouw wensen worden vervuld.”

Boze geest

De traditionele Afrikaanse gebruiken en rituelen die onder grote delen van de Braziliaanse bevolking nog sterk leven, worden door de Universele Kerk afgeschilderd als hekserij. Edir Macedo schreef er boeken over. Het wekt daarom verbazing dat juist in de Universele Kerk elementen uit de Afrikaanse religie zijn overgenomen. De uitdrijving van de boze geesten is hier het duidelijkste voorbeeld van. Ook in de hoofdtempel in Rio bestaat de mogelijkheid om van kwade energieën bevrijd te worden. Het kan er

heftig aan toe gaan en bij iedere dienst raken er mensen in trance. De boze krachten worden toegeschreeuwd en uit het lichaam verdreven. Een vrouw die door de duivel bezeten is, begint te gillen. Ze valt op haar knieën en kronkelt in het rond. De voorganger ontfermt zich over haar. “Deze vrouw is het slachtoffer van hekserij”, roept hij. “Maar wij kunnen haar genezen.” De lichten worden gedimd, dramatische muziekakkoorden zwellen aan en het publiek, een paar duizend man, begint te schreeuwen. Het heeft een hallucinerend en opzweepend effect. Totdat de climax is bereikt en de vrouw uitgeput tot rust komt. Ze is genezen. De boze krachten hebben haar verlaten. En de geluidstechnici hebben ongemerkt de muziek weggedraaid. Tijdens de missen is duidelijk te merken dat alles aan een strenge,

professionele werkwijze onderworpen is. De belichting, de geluidseffecten, de manier waarop de voorgangers hun microfoon hanteren en variëren in stemvolume. Het is een onderdeel van de Amerikaans aandoende, marketingachtige benadering van het publiek, die nog eens versterkt wordt doordat de kerk een eigen krant heeft en eigenaar is van een van de drie grootste televisiezenders van Brazilië. Middelen die overigens met succes worden gebruikt om ook de kandidatuur van kerkgezinde politici te ondersteunen.

Katholieke reactie

Sommige van de andere evangelische kerken kijken met gemengde gevoelens naar het succes van de *Igreja Universal*, maar het is vooral de katholieke reactie geweest die de aandacht trekt. Het grote verlies van gelovigen aan de

dominicaansstudiecentrum i.s.m. het Dominicaans Activiteiten Centrum

symposium zaterdag 26 februari 2005

Ons rakelings nabij

Edward Schillebeeckx en de toekomst van de theologie

Met o.a. Erik Borgman, André Lascaris,
Ton Zondervan en Anne-Marie Korte

Plaats: DAC, Stadsdam 1, Huissen

Programma en informatie:

www.dsts.nl; 024-3564666 (ma, di, wo)

Aanmelding: www.dominicaanscentrum.nl; 026-3264422

De Wilde Ganzen vliegen

Op zondag 30 januari voor **Brazilië**
– Schoolboot in de Amazone

en

zondag 6 februari voor **Bulgarije**
– Bus Tabitha Bulgaria

Giften voor het IKON-pastoraat zijn
ook welkom op giro 40.000 in Hilversum
onder vermelding van IKON-pastoraat.

WILDE GANZEN, HILVERSUM

Tel. 035 625 10 30

www.wildeganzen.nl

Hotel - Restaurant

★★★

ENGELANDERHOF

Heerlijk genieten op de
schitterende Veluwe?

Dat kan in ons gezellige hotel aan de rand van Beekbergen.
Ons hotel heeft 28 kamers waarvan 18 op begane grond.

Voor meer info of onze speciale arrangementen zie
onze website: www.engelanderhof.nl
of bel voor onze brochure: 055 506 33 18

evangelisten heeft in de Braziliaanse katholieke kerk geleid tot de zogenaamde charismatische stroming. Padre Marcelo Rossi is één van de bekendste protagonisten. Als swingende televisiepater heeft hij het tot bekende Braziliaan geschopt en door het opnemen van cd's en speelfilms probeert hij het Braziliaanse katholicisme nieuw leven in te blazen.

Toch blijft het een moeilijke strijd voor de katholieken. Daar waar de katholieke kerk het doorgaans moet hebben van een aanhang die het geloof automatisch heeft overgenomen van de ouders, kunnen de evangelische kerken bogen op een fanatieke aanhang die zelf bekeerd is en het als haar taak ziet zo veel mogelijk andere mensen te bekeren. Bovendien lijkt de evangelische geloofsvariant in veel opzichten pragmatischer aan te sluiten bij de hedendaagse wereld. Anticonceptie is geen taboe bij de evangelisten, en het concept van de moderne consumptiemaatschappij ligt veel dichterbij de ideeën van de Universele Kerk aan dan tegen het abstractere katholieke gedachtegoed. Daar waar de katholieke kerk het heeft over een beter leven in een toekomstige wereld, predikt de Universele Kerk een beter leven hier en nu.

Ambities

Het is een boodschap die in veel landen is aangeslagen. En het valt niet te ontkennen dat de Universele Kerk een machtige organisatie is, medeverantwoordelijk voor het feit dat het christendom nog steeds een groeiende religie is. De toenemende politieke invloed op een wereldeconomie als Brazilië is een factor van belang. De ontwikkeling in Afrika is betekenisvol. Daar waar regeringen en hulporganisaties er moeilijk in slagen om arme lagen van de bevolking te bereiken, slaagt een Braziliaanse kerk daar wel in. En hoe arm de bevolking ook is, het levert geld op. De Universele Kerk noemt zich de snelst groeiende kerk ter wereld, en er lijkt weinig reden te zijn hieraan te twijfelen. Met hun mix van traditioneel volksgebruik, evangelisme, slimme marketing en belofte op rijkdom weet de kerk blijkbaar hoop te bieden. Niemand weet wat de houdbaarheidsdatum is van deze hoop, net zoals niemand weet of deze hoop ook daadwerkelijk tot een betere levenssituatie leidt. Maar zelfs als je de Universele Kerk het voordeel van de twijfel gunt, blijft er de storende, onopgehelderde vraag of er onterecht aan de armoede verdiend wordt. Wat de exacte ambities zijn in Nederland en Europa is moeilijk te doorgronden. Net als in Brazilië wil de Universele Kerk in Nederland geen commentaar geven. ■

De nepgenezer

Het was een zeer allerliefste baby die door de televisiejournalisten gefilmd was. Grote donkere ogen, spartelende beentjes, bellen blazende mond. Het kind lag in een ziekenhuis in Indonesië - "Talloze kinderen zijn te klein om te weten wie ze zijn", zei de commentaarstem.

Een golf van medelijden met de verloren baby overspoelde de kijkers, van wie ongetwijfeld menigeen dacht: "Ik wil wel voor dat kind zorgen."

Die gedachte bleek meteen volstrekt onzinnig. Want er waren, zo bleek, wel acht ouderparen die deze baby hadden herkend als de hunne. Allemaal een kind van die leeftijd kwijt. Allemaal er diep van overtuigd dat dit kindje het verlorene was, het kind dat voor de vloedgolf nog in de wieg lag te kraaien, bij tante thuis was die even op zou passen, in de maxi-cosy in de schaduw van een boom was neergezet in de koelte. Zestien wanhopige en gedecideerde ouders. "Als wij dit kind niet krijgen, plegen wij zelfmoord hier in het ziekenhuis!" brulde een vertwijfelde man. En een vrouw gilte dat ze alle dokters zou vermoorden als ze haar deze baby niet gaven.

Een Salomon was ver en wie zou ook durven voorstellen het kind dan maar in achten te hakken? Ineens zie je wat het verschil is tussen een verhaal, waarin het voorstel tot het in tweeën hakken van een kind hoogste wijsheid kan lijken, en de wrede werkelijkheid die echt niet zit te wachten op een schepje erbovenop.

Voor een in het buitenland uit te voeren DNA-test had niemand geld.

Bestaat er wel zoiets als troost? En hoe zou die er dan uit moeten zien? Er bestaat tijd, die zogenaamd alle wonden heelt, maar: "Time is a fake healer anyhow" schreef de dichteres Stevie Smith. Toch is de nepgenezing van de tijd het enige wat erop zit, met de tijd gaat iets van het schrijnende en pijnlijke van een verlies af. Wat iemand trouwens absoluut niet wil horen als het verlies zo vers is. Rouw lijkt absoluut - altijd zul je ongetroost blijven. En misschien is dat ook wel waar, maar toch komt er een dag dat die ouders naar een baby kunnen kijken zonder te denken: "Dat zou wel eens..." ; "Als toen niet...". Een dag dat ze zonder wanhopig te worden aan anderen kunnen vertellen: "Bij de vloedgolf van 2004 zijn we ons kind kwijt geraakt."

Op een dag is het hele leven een verhaal van vroeger.

Een vreemde troost. Als het al troost is.

